

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Dějiny soukromého práva 3

Přehled vývoje soukromého práva 2

Dějiny kodifikace a přirozenoprávní vlivy

(provází Ondřej Horák)

Dějiny kodifikace v českých zemích

- 4 obč. zák. - 1811 (1502), 1950 (570), 1964 (510), 2012 (3081)
- kontinuita x diskontinuita, inspirační zdroje
- příslušnost do okruhu rakouského (resp. česko-rakouského) práva, šířeji okruhu německého práva (OZ 1811 i 1950)
- nezanedbatelný domácí podíl na přípravě kodifikace (místy, osobnostmi či prameny), tak i na pozdějším rozvoji rakouské civilistiky
- tradiční vliv německé právní kultury (na právní vědu i zákonodárství)

Pomník Marie Terezie, Vídeň (1888)
Verwaltung und Justiz

Od Codexu Theresianus k ABGB

- česko-rakouská kodifikace OP (1753-1811) - dlouhý proces, během vlády čtyř císařů (od Marie Terezie po Františka I.), řada komisí s proměnlivým obsazením
- hl. osobnosti: Azzoni, Horten, Martini a Zeiller
- „skulpturální“ kodifikační přístup („méně je více“)
- *Codex Theresianus* (1766) - kazuistika (8367)
- *Hortenova osnova* (1786) - zjednodušení (2891)
- vydán jeho 1. díl jako josefínský OZ (1786) - pouze práva osob (včetně rodinného)

- *Martiniho osnova* (1796) - rozhodující etapa, zjednodušení, zpřehlednění (1570 §)
- „dílem zcela samostatným“ a „pravým výtvozem školy přirozeného práva“ (Krčmář)
 - vliv pruského *Allgemeines Landerecht* (1794):
„Und nun, wer wird es nicht sehr schwer und kützlicht finden, nach Homer eine Iliade zu schreiben?“ Martini
- vydána jako: **(W)GGB - tzv. Západohaličský OZ (1797)**
- **1. moderní evropská kodifikace soukromého práva**
- *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB* (1811)
 - kdo největší zásluhy na jeho vzniku?

Karl Anton von **Martini** x Franz von **Zeiller**

(1726-1800)

(1751-1828)

Vater

x

Geburtshilfer

- * v Revò v Tridentsku, † Vídeň
- studia 1741 Innsbruck, 1747 Vídeň,
- 1754-82 profesor přirozeného a římského práva ve Vídni (žáky mj. J. Sonnenfels, F. Zeiller, F. M. Pelcl),
- 1761-65 vyučoval 5 dětí MT (zvl. Karla Leopolda),
- 1764 dvorní rada Nejvyššího soudního úřadu, později jeho 2. prezident,
- 1773 člen kompilační komise,
- 1782 Státní rada,
- 1790 předseda nově zřízené zákonodárné komise,
- 1793 převzal i pozici referenta

Karl Anton Martini (1726-1800)

Inspirační zdroje - „tělo“ a „duše“

1) římskoprávní vlivy - pojmy, instituty, zásady

2) přirozenoprávní vlivy - zmírnění ŘP

„O tom, že pevnou kostru pojmovou podává právo římské, nemůže býti pochyb;

avšak duše zákoníka je podstatně jiná.

Hlavní rozdíl jest zvýšený význam bezelstnosti, ohled na 'čest a víru', na 'přirozenou slušnost', na jistotu obchodu.“

■ Emanuel TILSCH (1866-1912)

/Občanské právo. Část všeobecná. 3. vyd. Praha 1925, s. 22./

Přirozené právo v ABGB - přístupy

- většinou jen: *ABGB: § 7, 16 a 17*
- dva základní přístupy: buď perspektivou „dobovou“ (např. učebnice Martiniho či Zeillera) či „nadčasovou“
- tři možné řešení:
 - 1) *to, co v něm bylo tradiční, resp. čím navazoval na římskoprávní dědictví* (např. postavení otce rodiny)
 - 2) *to, co v něm bylo nové a čím se vzdaloval římskoprávnímu dědictví* (viz dále)
 - 3) *celý občanský zákoník stvrzený autoritou panovníka, ať obsahuje tradiční či nově formulovaná pravidla*

Přirozenoprávní vlivy v ABGB - příklady

1. Přirozené zásady právní (§ 7)
2. Osobnost/vrozená práva (§ 16)
3. Společnosti 4. Nutná obrana
5. Náhrada škody 6. Omyl
7. Zastoupení 8. Publicita
9. Vyvlastnění 10. Zpracování
11. Dědická zákonná posloupnost

■ Mori(t)z WELLSPACHER (1871-1923) *Alegorie ABGB, 1847-49*

/Das Naturrecht und das ABGB. In Festschrift zur Jahrhundertfeier des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. 1. Juni 1911. Erster Teil. Wien 1911, s. 173-207./

Přirozené právo a Martini (W)GGB, ABGB, OZ

➤ Co přetrvalo (v *ABGB* a *OZ*)?

- přirozené zásady právní (I. § 19; *ABGB* § 7; *OZ* § 10) - vyplňování mezer v zákoně

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=389&size=45>

- vyvlastnění (II. § 84; *ABGB* § 365; *OZ* § 1038) - veřejný zájem a náhrada

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=438&size=45>

- nabytí od neoprávněného (II. § 92; *ABGB* § 367; *OZ* § 1109n.)

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=439&size=45>

Dědické právo (W)GGB, ABGB, OZ

➤ Co bylo změněno (v ABGB), ale

- *dědická smlouva jako obecný dědický titul, nejen mezi manžely (II. § 513; OZ § 1582)*

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=492&size=45>

- *povinný díl pro manžela (II. § 562 a 568; v ABGB od 1978)*

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=500&size=45>

- *rozlišení mezi nezletilými a zletilými nepominutelným dědici (II. § 566; OZ § 1643)*

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=500&size=45>

Dědické právo ve (W)GGB jako inspirace pro současnost?

- **Co bylo vypuštěno (OZ), ale**
 - *souběh závětí* (II. § 502; ABGB § 715; VN/37 § 534)
 - „Není-li možné rozhodnout, které poslední pořízení je pozdější, platí, pokud to je možné, obě a postupuje se podle zásad o spoluvlastnictví.“

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=491&size=45>

- *darování* (III. § 62)
- „Kdo nepřijme očekávaný nebo skutečně napadnutý majetek, kdo např. odmítne dědictví, nebude považován za dárce. Kdo se však vzdá věci nebo práva ve prospěch třetího, obdarovává ho tímto přenecháním.“

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=523&size=45>

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

a také ustanovení mají své osudy...

***Mezery v zákoně,
jejich vyplňování
& právní zásady***

§ 7 ABGB a vyplňování mezer v zákoně

- nejslavnější a nejdiskutovanější ustanovení ABGB i soukromoprávních kodifikací obecně
- mezery v zákoně? pokud ano, jak na ně?
- propojení práva a filosofie
- spory o jeho zakotvení při každé kodifikaci včetně OZ 2012

Franz Zeiller (1751-1828) x K. A. Martini (1726-1800)

Vladimír Kubeš (1908-1988) x Jan Krčmář (1879-1950)

ALR - Allgemeines Landrecht (1794)

- § 49: Findet der Richter kein Gesetz, welches zur Entscheidung des streitigen Falles dienen könnte, so muß er zwar nach den in dem Gesetzbuche angenommenen ***allgemeinen Grundsätzen***, und nach den wegen ähnlicher Fälle vorhandnen Verordnungen, seiner besten Einsicht gemäß, erkennen.

Code civil (1804)

- obecný zákaz *denegatio iustitiae / déni de justice / odepření spravedlnosti*
- Art. 4: Le juge qui refusera de juger, sous prétexte du silence, de l'obscurité ou de l'insuffisance de la loi, pourra être poursuivi comme coupable de déni de justice.
- soudce nesměl „pod záminkou mlčení, nejasnosti či neúplnosti zákona“ odmítat rozhodnout

ABGB (1811)

Výklad zákona /§ 6-8/

- § 7: Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut **podle přirozených zásad právních**, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.

ZGB - Zivilgesetzbuch (1907)

Art. 1 A. *Použití práva*

- 1) Zákon má být použit pro všechny právní otázky, pro něž jest určen zněním neb výkladem.
- 2) Není-li zákonného předpisu, má soudce rozhodnouti dle zvykového práva a není-li ani toho, tedy ***dle pravidla, které by jako zákonodárce pro tento případ stanovil.***
- 3) Přitom má dbáti osvědčené nauky a tradice.

Vládní návrh OZ (1937) ***Užívání zákona / § 2-4/***

- § 2: Při užívání zákona jest hleděti především ke smyslu slov v jich souvislosti se zřetelem k ostatním předpisům právním. Není také pouštěti se zřetele základ, z kterého zákon vznikl.
- § 4: Nelze-li ani takto dojíti k rozhodnutí, jsou směrnici rozhodnutí základní v ústavní listině obsažené ***myšlenky spravedlnosti, svobody omezené právním řádem a rovnosti před zákonem.***

OZ (2012)

Užití předpisů občanského práva /§ 9-11/

§ 10

- 1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího.
- 2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle ***principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon***, tak aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.

Děkujeme za pozornost

